

**Візит прем'єр-міністра Індії Нарендри Моді до РФ
8–9 липня 2024 р.**

Олена Борділовська, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

Офіційний візит прем'єр-міністра Індії Нарендри Моді до Москви став першим закордонним візитом індійського лідера до іншої країни після його інавгурації на третій термін на посаді. Це його перший візит до Росії відтоді, як РФ розпочала війну проти України. Під час зустрічі розглянуто весь спектр двосторонніх відносин, також обговорювалася російсько-українська війна. Пропонована записка присвячена цілям, основним темам переговорів та результатам індійсько-російського саміту.

Висновки

1. Двосторонні відносини між РФ та Республікою Індія (РІ) мають тривалу історію та офіційний статус «привілейоване стратегічне партнерство». Останнім часом вони демонструють високу динаміку, незважаючи на війну в Україні. Ба більше, західні санкції сприяли активізації співпраці Індії та Росії, передусім у галузі енергетики. До такої співпраці додається співробітництво у спільних форматах ШОС та БРІКС. Російська сторона надала цьому візиту великого значення з метою показати відсутність ізоляції Путіна на міжнародній арені.

2. Н. Моді, переобраний прем'єр-міністром Республіки Індія в червні поточного року, свідомо обрав Москву для свого першого закордонного візиту після інавгурації. Зазначений офіційний візит відродив існуючу з 2000 р. традицію самітів лідерів обох країн, перервану війною в Україні. Візит було спрямовано на двосторонню співпрацю – як здобутки, так і проблеми. Під час неформальних і офіційних зустрічей обговорювалося ширше коло питань, зокрема миротворчі зусилля Індії щодо закінчення російсько-української війни.

3. Співробітництво в торговельно-економічній галузі було однією з головних тем з широким спектром обговорення – від енергетики та військово-технічної співпраці (далі – ВТС) до російських інвестицій в індійську економіку. Пріоритетом є співпраця в галузі енергетики, проте гострим залишається питання розрахунків за російську нафту. Індія не погоджується на пропозиції російської сторони про використання юаней, і це лише один з аспектів іншої, неофіційної мети цього візиту, а саме – стримування Китаю, чиє зближення з Росією дедалі більше непокоїть Індію.

4. Очікувано, Н. Моді порушив питання російсько-української війни, як у двосторонньому, так і глобальному контекстах. Передусім було вирішено

проблему повернення громадян Індії, незаконно залучених до воєнних дій проти України. Також вкотре пролунали наративи про те, що кризові питання не можуть вирішуватися на полі бою, а потребують дипломатичного обговорення. Опосередковано індійський лідер згадав російську атаку на медичні заклади України, що сталася в перший день візиту, 8 липня, зазначивши, що вкрай боляче дивитися на страждання невинних дітей. Жодних конкретних ідей або засудження агресивних дій РФ не пролунало. Російська сторона заявила, що не отримала пропозицій від Індії щодо посередництва в мирному врегулюванні російсько-українського конфлікту. Питання «вирішення української кризи» були обговорені й під час наступного візиту Н. Моді до Відня.

5. Аналітики в Індії оцінили візит лідера країни в Москву як «черговий приклад збалансованого підходу». Наголошується на широких можливостях для індійської дипломатії в контексті традиційного нейтралітету та стратегічної автономії. Водночас підкреслено, що візит став «чітким посилом для Заходу», оскільки свідчить про кардинальні зрушення в геополітиці та намагання РІ й надалі брати активну участь у цих змінах.

6. Зустріч Н. Моді та В. Путіна лише створює додаткові проблеми для публічних політичних відносин між Києвом і Нью-Делі. Проте й прориву у відносинах РІ з РФ не спостерігається. Відносини між Індією та Росією сьогодні можна назвати «керованим занепадом».

Напередодні візиту до Москви прем'єр-міністр Моді вкотре відзначив важливість «особливого та привілейованого стратегічного партнерства» між Індією та Росією», великі перспективи для співпраці. Відкриваючи офіційну частину переговорів, Путін, який цього року став президентом уже вп'яте, і Моді привітали один одного з «блискучою перемогою» на виборах.

Основні цілі візиту визначено під час брифінгу держсекретаря МЗС Індії В. Кватри 5 липня. Зазначено, що передусім – це відродження традиції двосторонніх самітів лідерів.

Довідково. 21-й саміт відбувся в Нью-Делі в грудні 2021 р., за кілька тижнів до того, як президент Росії Володимир Путін розпочав «спецоперацію» щодо України. Відтоді два лідери зустрілися лише один раз, на саміті ШОС в Узбекистані (2022 р.), де Н. Моді заявив під час зустрічі з російським лідером, що зараз – не «ера війни». Зростаюча залежність Росії від Китаю внаслідок війни також викликає занепокоєння Індії, враховуючи напруженість з КНР навколо лінії контролю в Гімалаях. Саме активізація російсько-китайських відносин є однією з причин візиту Н. Моді до РФ, про це багато писали напередодні індійські ЗМІ. Індія стурбована через затримки оборонних поставок і запчастин із Росії внаслідок війни в Україні. Хоча спроба залучити російську сторону до інвестицій у програму «Виробляй в Індії» досягла певного успіху (виробництво в Індії за російськими ліцензіями автоматів, снарядів для танків тощо), занепокоєння щодо надійності поставок і питання платежів потребують узгодження. На 22-му саміті сторони також обговорили можливість досягнення миру в Україні.

Основні теми переговорів у Москві

- Співпраця в галузі енергетики та узгодження формату розрахунків за російську нафту (нині вони відбуваються в індійських рупіях, хоча російська сторона пропонує інші опції, зокрема – юань).

- Розширення торговельно-економічної співпраці з метою змінити наявний дисбаланс (товарообіг досяг 65 млрд дол. США, переважно завдяки закупівлі нафти зі знижкою, але здебільшого це імпорт сирової нафти з РФ, тоді як Індія експортує до Росії товарів лише на 1,5 млрд дол. США).
- У такому контексті мають бути обговорені питання збільшення експорту сільськогосподарської та фармацевтичної продукції з РІ до РФ.
- Російські інвестиції та оптимізація за їх рахунок ВТС, яка після вторгнення РФ в Україну має проблеми.
- Співпраця в космічній галузі та в галузі технологій.
- Нові транспортні шляхи, зокрема морський коридор Владивосток – Ченнаї.
- Повернення завербованих до російської армії у незаконний спосіб індійських громадян.
- Широкий спектр гуманітарних питань, співпраця в галузі науки та культури.
- Обговорення проблем глобального розвитку, конфліктних ситуацій, зокрема стану російсько-українського протистояння.

Візит розпочався 8 липня з неофіційного спілкування Н. Моді та В. Путіна в резиденції Ново-Огарьово. Зустріч була підкреслено дружньою, з рукостисканнями й обіймами, взаємною вдячністю і компліментами. Моді назвав дводенний візит «чудовою можливістю для поглиблення зв'язків», але також звернувся до Путіна із прямим закликом припинити воєнні дії й нагадав, що Індія завжди закликала поважати Статут ООН, зокрема територіальну цілісність і суверенітет держав.

Офіційна зустріч 9 липня буда більш стриманою, вона відбулася вже після реакції Президента України В. Зеленського¹ та чітких заяв з Вашингтону (на тлі занепокоєння щодо таких теплих відносин стратегічного партнера США – РІ з Росією під час війни в Україні) про необхідність чітко дотримуватися норм і принципів міжнародного права. На початку офіційної зустрічі В. Путіну довелося вислухати невеличку лекцію від свого гостя – про двосторонні відносини, основні принципи індійської дипломатії й неприпустимість вирішувати проблеми воєнним шляхом.

¹ Президент України Володимир Зеленський 8 липня коротко і чітко прокоментував зустріч Н. Моді з В. Путіним, яка відбулася паралельно з масовим ударом окупантів по найбільшій дитячій лікарні України «Охматдит». У дописі на своїй сторінці в соцмережі «Х» В. Зеленський назвав зустріч повним розчаруванням: «Це величезне розчарування і нищівний удар по мирних зусиллях – бачити, як у такий день лідер найбільшої у світі демократії обіймає в Москві найкривавішого злочинця у світі». Того самого дня від російського ракетного удару загинуло 37 людей, з яких троє – діти, а ще 170 отримало поранення, – написав український президент. Посту передувало повідомлення індійського прем'єра, в якому він опублікував фото обіймів з диктатором: «Дякую президенту Путіну за прийом у Ново-Огарьово. З нетерпінням чекаю на наші завтрашні переговори, які, безсумнівно, сприятимуть подальшому зміцненню дружби між Індією та Росією».

Основні тези Н. Моді

- Щира вдячність за запрошення та можливість обговорити різні аспекти двосторонньої співпраці та глобального порядку, з огляду на наявні конфлікти.
- Це вже 22-й саміт лідерів держав, але нині, через конфлікти та невизначеність, до нього прикута особлива увага всього світу.
- Відзначено роль РФ у вирішенні енергетичної кризи в останні роки, починаючи від епідемії коронавірусу. Росія фактично врятувала Індію і забезпечила стабільний розвиток індійської економіки та життя громадян.
- Росія також показала себе справжнім другом Індії, інвестуючи в програму «Виробляй в Індії», вдячність за впроваджені проєкти і сподівання на ще більш успішну співпрацю у промисловій сфері.
- Щодо «ситуації навколо України»: «Як Ваш друг, я завжди наголошував на тому, що конфлікти не можна вирішити на полі бою гарматами, бомбами та ракетами, ми робимо акцент на діалог і дипломатію»; «неможливо бачити страждання невинних дітей».
- Індія завжди дотримується норм міжнародного права та підтримує будь-які можливості для переговорного процесу, готова і зараз долучитися до будь-яких форматів дипломатичного вирішення «кризи в Україні».
- Під час свого головування у G-20 у 2023 р. РІ набула статусу «Голосу Глобального Півдня», і тому для Індії мир має особливе значення.
- Після перемовин з В. Путіним та відкритого обміну думками «з'являється надія на досягнення миру, і ми дуже за це вдячні».
- З метою дальшого розширення двосторонньої співпраці РІ відкриває два нових консульства в РФ (Казань та Єкатеринбург).

Під час офіційної зустрічі відбулася церемонія нагородження Н. Моді орденом Св. Апостола Андрія Первозванного – найвищою цивільною нагородою РФ (такий самий орден уже отримав від Путіна голова КНР Сі Цзіньпін).

Результати візиту

Перш за все, візит Н. Моді був спрямований на певні «геополітичні меседжі», він відбувся майже одночасно з ювілейним самітом НАТО у Вашингтоні. Індійський прем'єр намагався збалансувати свою присутність на саміті G-7 в Італії минулого місяця та зустріч з Президентом України В. Зеленським, демонструючи «стратегічну автономію» Індії. Індія підтвердила свою підтримку традиційним зв'язкам з Росією, укотре відмовилась засуджувати агресію проти України і обмежилась традиційними закликами до дипломатичного врегулювання. Очевидно, що РІ продовжить взаємодію з Росією на багатосторонній основі, в групах ШОС, БРІКС і G-20. Але РІ також залишається стратегічним партнером Заходу. Про це під час візиту Н. Моді до Москви офіційно заявили в США, хоча й після висловлення застережень індійській стороні.

Були у цього саміту й конкретні досягнення: після зустрічі Н. Моді та В. Путіна Росія пообіцяла звільнити з лав російської армії всіх індійців, яких

обманом завербували для війни в Україні.

Довідково. Рішення щодо повернення індійців зі служби в армії РФ було прийнято під час неофіційної вечери Моді та Путіна. РФ погодилася звільнити всіх індійців, яких завербували до російської армії й сприяти їхньому поверненню на батьківщину. Близько двох десятків індійців були змушені брати участь у війні проти України після того, як їх обманом заманили до російських збройних сил, пообіцяли їм високооплачувану роботу. Щонайменше троє індійців загинуло у війні Росії проти України. На початку поточного року в соцмережах було оприлюднено відео, в якому група чоловіків з Пенджабу і Гар'яни, вдягнені в армійську форму, стверджувала, що їх обманом змусили воювати в Україні й просила про допомогу. Після цього в березні уряд Індії заявив, що «рішуче» взявся за справу обговорення з російською владою можливостей їхнього дострокового звільнення. Індійські спецслужби також провели рейди і виявили мережу, яка займалася вербуванням і переправленням індійців до Росії (учасниками такої мережі були як росіяни, так і індійці).

Росія зробила все можливе, щоб підкреслити важливість російсько-індійських відносин не тільки для кожної зі сторін, але й для всього світу. Ця зустріч була вкрай важлива для демонстрації відсутності ізоляції диктатора В. Путіна та продовження антизахідної риторики Москви. **Підкреслена дружність, щоправда, не змогла подолати наявні проблеми.** Про це свідчить скасування у вівторок, 9 липня, двосторонніх переговорів у розширеному складі, на яких мали виступати з доповідями керівники профільних відомств, узгоджуватися конкретні ініціативи та проєкти. Як повідомило видання «The Moscow Times», такі переговори мали відбутися після неформальної зустрічі очільників Індії та РФ 8 липня, а також офіційних перемовин у вузькому колі 9 липня. Речник Путіна Д. Песков повідомив, що, переговори за участю «великих делегацій» вирішили не проводити тому, що «Путін і Моді вже обговорили все, що планували, і вичерпно пройшлися по всьому порядку денному». Він також зазначив, що від індійської сторони не надійшло пропозицій щодо посередництва в «українському конфлікті».

Після відвідин Москви індійський лідер вирушив до Відня (перший за останні чотири десятиліття візит до Австрії прем'єр-міністра Індії), де провів зустрічі з керівництвом країни. У своєму виступі Н. Моді 10 липня заявив, що Індія дала світові «Будду», а не «Юдду» (війну), вона завжди підтримувала мир і процвітання. Він також наголосив, що країна збирається зміцнювати свою роль у світі у 21 столітті. Звертаючись до індійської діаспори у Відні, прем'єр-міністр сказав, що Індія працює над тим, щоб бути «найкращою, найрозумнішою», досягти найбільших успіхів і найвищих цілей.

Питанням залишається подальша спроможність індійської дипломатії тримати баланс та підтримувати відносини з діаметрально різними центрами і силами для досягнення власних амбітних цілей. Захід поки що не бачить значних загроз від індійсько-російського партнерства і розглядає його як логічну складову частину стримування російсько-китайських відносин, які дедалі зміцнюються, що хвилює Вашингтон так само, як і Нью-Делі. Москва все більше покладається на економічну та оборонну підтримку Пекіна, проте не може дозволити собі поставити під загрозу свої особливі зв'язки з Нью-Делі. Росія не має бажання

підтримувати Китай у разі індійсько-китайського конфлікту. Питання України в такому порядку денному не є пріоритетним, а у закликах до миру поки що немає змістовного наповнення.